

Аналітична записка

Використання диких тварин в цирках

Executive Summary

В Україні діє понад 20 стаціонарних та щонайменше 8 пересувних цирків, які утримують та залучають до своїх вистав диких тварин. З одного боку, це є вигідним для власників цирку, оскільки використання тварин збільшує кількість відвідувачів та прибуток. Для самих відвідувачів цирків, останні – чи не єдиний шанс побачити диких тварин, показати цих тварин дітям. Водночас **використання диких тварин у цирках супроводжується позбавленням волі, неналежними умовами утримання, позбавленням можливості відтворення потомства, спілкування із собі подібними тощо, що є порушенням принципів гуманного ставлення до тварин та захисту тварин від жорстокого поводження.** Світові тенденції ідуть у напрямку заборони використання диких тварин у цирках як прояву гуманності та захисту тварин від жорсткого поводження. **Обмеження щодо використання диких, домашніх видів тварин у цирках на сьогодні встановлені у понад 50 країнах світу.** Окрім того, локальні заборони приймають відповідні муніципалітети. Україна, як країна, яка взяла на себе міжнародні зобов'язання по охороні тварин, а також як демократична держава, у якій діє верховенство права, не може здійснювати свій розвиток без повного впровадження принципів гуманного ставлення до тварин та захисту тварин від жорстокого поводження, які виключають утримання тварин у неналежних умовах, застосування до них побоїв, залякування тощо. З огляду на проведений аналіз досвіду та умов використання тварин в цирках, найбільш доцільним є **прийняття заборони використання диких тварин у пересувних та стаціонарних цирках.**

Відвідуючи стаціонарні цирки та пересувні цирки-шапіто глядачі часто отримують шанс побачити дикі та рідкісні види тварин з інших країн та континентів світу, які виконують різноманітні трюки, а також сфотографуватися з ними. Цирки, у свою чергу, активно залучають тварин, оскільки це значно впливає на відвідуваність шоу та збільшує обсяги виручки від проданих білетів. Крім того, використання диких тварин у цирках обґрунтовується просвітніми заходами: донесення інформації до глядачів про тварин та їхню поведінку. Водночас, у світі все більше цирків відмовляються від використання тварин у своїх шоу, а держави та міста приймають загальнонаціональні та локальні заборони.

Міжнародний досвід використання тварин в цирках

Це пов'язано у першу чергу з примушуванням тварин у цирках до виконання трюків, застосування до них жорстоких методів дресирування, утримання їх в неналежних умовах, існування загрози нападу на людей. Крім того, більшість тварин, що використовуються у цирках, були вилучені з їхнього природнього середовища, що є також втратою для відповідних

екосистем. Саме ж залучення до шоу рідкісних видів тварин не дозволяє зберегти та відтворити ці види. Більше того, показ тварин, які утримуються у неприродних умовах та виконують невластиві їм трюки, не несе інформації про їхню природну поведінку, природні умови проживання та розвитку, а також про їхню цінність для екосистем та суспільства загалом.

Саме тому більше половини держав-членів ЄС вже прийняли національні законодавчі акти, спрямовані на заборону використання диких тварин у цирках разом з більш ніж 50 державами у світі¹. Так, на рисунку 1 відображено дані щодо вирішення питання використання диких тварин у цирках в країнах Європи.

Рисунок 1. Обмеження та заборони використання диких тварин у цирках в країнах Європи.

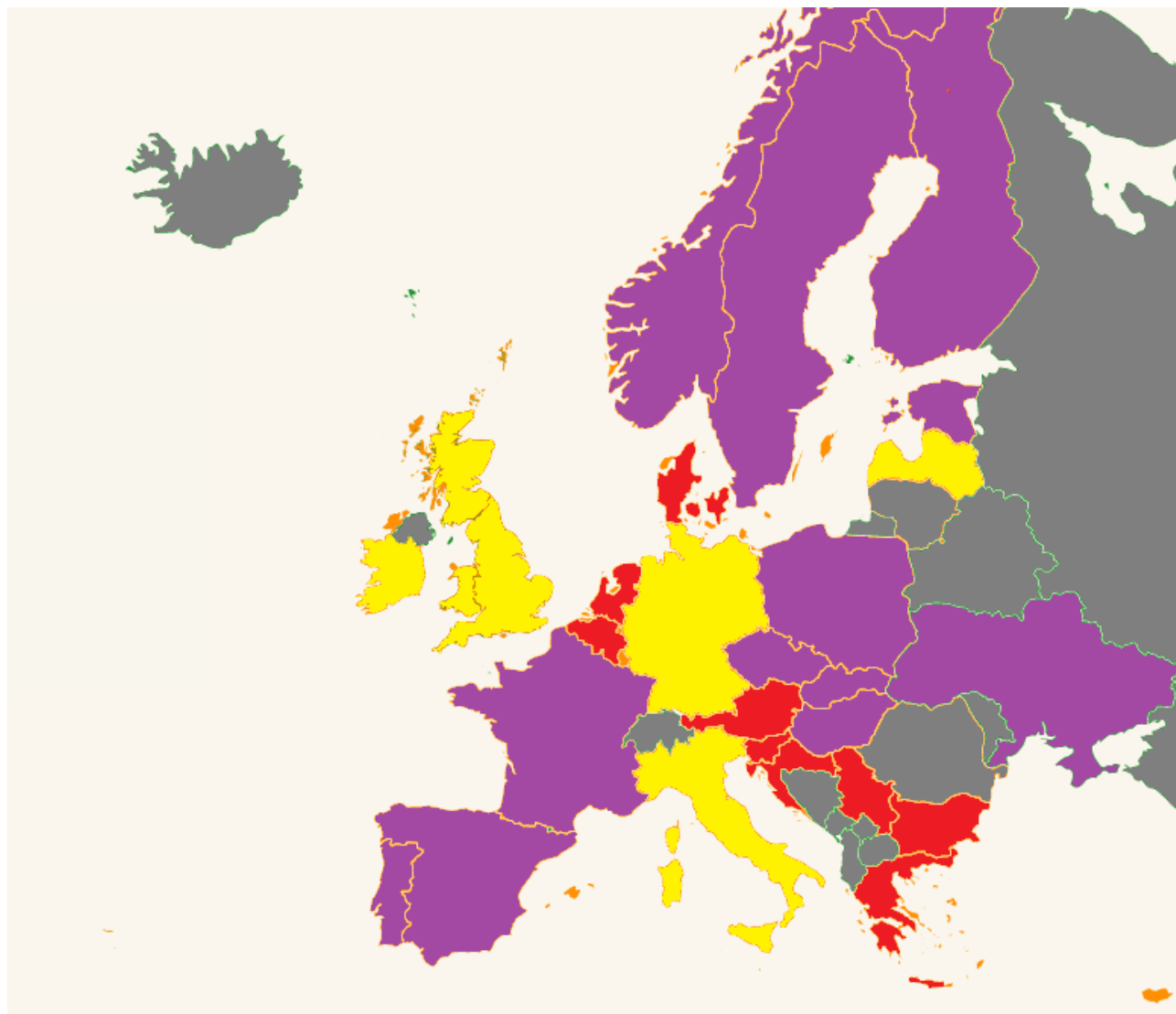

Рисунок підготовлено авторами на основі карти та даних, розроблених Stichting AAP².

- країни, у яких прийнята повна заборона використання диких тварин у цирках
- країни, у яких прийнята часткова заборона використання диких тварин у цирках
- країни, у яких вирішується питання про заборону використання диких тварин у цирках

¹ Wild animals don't belong to circuses. Time for Europe to change, news, Euro group for animals, <http://www.eurogroupforanimals.org/wild-animals-dont-belong-circuses-time-europe-change>

² Карта обмежень та заборон використання тварин у цирках у Європі, <https://www.aap.nl/en/maps/bans-wild-animals-entertainment-europe>

■ країни, у яких питання використання диких тварин залишається невирішеним загалом

Так, у Болгарії, Хорватії, Австрії, Данії, Словенії, Сербії, Македонії, Естонії³ прийняті загальнонаціональні заборони використання диких тварин у цирках. Обмеження на використання певних видів тварин у цирках встановлені у Швеції, Фінляндії, Чехії, Норвегії, Естонії, Угорщині⁴. Окрім країн Європи, загальнонаціональні заборони використання диких тварин у цирках прийняті в Болівії, Колумбії, Коста-Ріці, Мексиці, Індії, Ірані, Ізраїлі та Сингапурі⁵.

Тенденція по забороні використання тварин в цирках триває і на сьогодні. Так, 15 червня 2017 року латвійський Сейм прийняв заборону на використання будь-яких видів тварин в цирках. Влітку 2017 року заборона використання диких тварин була прийнята на рівні міста Нью-Йорк⁶. У Ірландії заборона використання диких тварин у цирках вступила в дію з 1 січня 2018 року⁷.

Окрім того, від тварин відмовляються і самі цирки. Так, від використання тварин у своїх шоу відмовились такі відомі цирки як Circus Smirkus, Cirque du Soleil, Flying Fruit Fly Circus, Circus Vargas, 7 Fingers Circus⁸. Тварин також немає в Китайському державному цирку, Zirkus Ronkalli в Німеччині, Zirkus Meer в Австрії, Zirkus Swamp в Великобританії, Цирку в Мадриді⁹. При цьому цирки і надалі залишаються відомими та успішними, зачаровуючи глядачів майстерністю та старанністю акробатів.

Циркова діяльність із залученням диких тварин в Україні

Водночас, протягом останніх років в Україні все частіше постає питання захисту тварин від жорсткого поводження. З цією метою реєструється чимало законодавчих пропозицій та приймаються окремі з них. Так, у 2015 році було прийнято заборону про використання ведмедів та вовків на мисливських випробувальних станціях, зокрема для притравки мисливських собак. Було також заборонено утримувати морських ссавців у штучно підсоленій, а не природній морській воді¹⁰. У 2017 році було підвищено міру кримінальної та адміністративної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами¹¹, а також внесено лося до Червоної книги України з метою збереження та відтворення його популяції¹². Водночас, попри прийняття вагомих змін у сфері захисту тварин від жорсткого поводження, невирішеним залишається питання щодо можливості використання диких тварин у цирках.

Цирки в Україні бувають двох видів – пересувні та стаціонарні. Цирки діють з метою створення та публічного виконання творів циркового мистецтва та отримання прибутку. Згідно даних Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, на сьогодні в Україні діє 20 стаціонарних цирків¹³, що зареєстровані як юридичні особи. Окрім того, колективи стаціонарних цирків часто гастролюють по території України та

³ Circus bans, database, Animal Defenders International, <http://www.stopcircussuffering.com/circus-bans/>

⁴ Карта обмежень та заборон використання тварин у цирках у Європі, <https://www.aap.nl/en/maps/bans-wild-animals-entertainment-europe>

⁵ Circus bans, database, Animal Defenders International, <http://www.stopcircussuffering.com/circus-bans/>

⁶ The Humane Society of the United States, Kitty Block's blog, <http://blog.humanesociety.org/wayne/2017/06/breaking-news-new-york-city-bans-use-wild-animals-circuses.html>

⁷ Wild animals banned from circuses in Republic of Ireland, BBC news, <http://www.bbc.com/news/world-europe-41944036>

⁸ 5 awesome circuses that don't exploit animals, One Green Planet, news, <http://www.onegreenplanet.org/animalsandnature/circuses-that-dont-exploit-animals/>

⁹ Сім причин заборонити тварин в цирку, новина, Новое время, <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/sim-prichin-zaboroniti-tvarin-v-tsirku-1482767.html>

¹⁰ Положення ст. 25 Закону України «Про захист тварин від жорсткого поводження», <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/323-19>

¹¹ 22 червня 2017 року Верховна Рада України 257 голосами прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо запровадження гуманного ставлення до тварин)». Закон значно підвищує міру кримінальної та адміністративної відповідальності, уточнює поняття жорсткого поводження з тваринами, розширює перелік протиправних діянь, вносить зміни у систему контролю у сфері поводження з тваринами. Він також вводить поняття пересувних звіринців, діяльність яких в Україні заборонена ще з 2006 року. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60020

¹² Лось внесли до Червоної книги України, стаття, Українська правда, <https://life.pravda.com.ua/society/2017/12/20/228076/>

¹³ Дані з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, <https://usr.minjust.gov.ua/ua/freesearch>

за кордоном. Офіційна інформація про кількість фізичних осіб-підприємців, що здійснюють циркову діяльність з використанням диких тварин, на сьогодні відсутня.

Також, в Україні діють пересувні цирки. До прикладу, згідно даних ДП «Дирекція пересувних циркових колективів України», під егідою Міністерства культури України функціонують 8 колективів (цирків-шапіто)¹⁴.

На сьогодні в Україні невідомо жодного цирку, який би функціонував без залучення представників фауни. Практично всі вони використовують диких тварин (тигрів, левів, слонів, жирафів, ведмедів, мавп, змій, гіпопотамів тощо) як обов'язковий елемент їхнього шоу, зокрема для залучення ширшої аудиторії глядачів. Точна ж кількість тварин, що використовуються цирками, залишається невідомою через відсутність офіційного реєстру таких тварин¹⁵.

В Україні дозволяється використання диких тварин стаціонарними цирками, однак останні повинні дотримуватися правил та норм утримання тварин в неволі¹⁶. Хоча прямої заборони до використання тварин пересувними цирками не встановлено, останні не мають права транспортувати тварин, оскільки будь-які пересувні конструкції для транспортування та утримання диких тварин для подальшого використання тварин у виставах вважаються пересувними звіринцями¹⁷, діяльність яких є забороненою¹⁸. Окрім того, окремі міста України приймають рішення про заборону діяльності пересувних цирків у відповідних населених пунктах (Дніпро, Львів, Луцьк, Мукачево, Миколаїв та ін.)¹⁹.

Якими повинні бути умови утримання та використання тварин в цирках

Умови утримання тварин в неволі та їхнє використання у цирках повинні відповідати їхнім біологічним, видовим та індивідуальним особливостям, а також задовольняти їхні природні потреби в їжі, воді, сні, рухах, контактах із собі подібними, у природній активності тощо²⁰. Місце утримання тварин повинно бути оснащено таким чином, щоб забезпечити необхідні простір (див. рисунок 2), температурно-вологісний режим, природне освітлення, вентиляцію та можливість контакту тварин із природним для них середовищем²¹. Утримання диких тварин у неволі без створення відповідних умов забороняється²².

Рисунок 2. Мінімальні розміри площ для утримання диких тварин в неволі.

¹⁴ Дані з сайту ДП «Дирекція пересувних циркових колективів України», <http://cirk.kiev.ua/page-9.html>

¹⁵ В Україні розробили реєстр диких тварин у неволі, новина, Громадське радіо, <https://hromadskeradio.org/programs/rankova-hvylya/v-ukrayini-rozrobily-ryeyestr-dykyh-tvaryn-u-nevoli>

¹⁶ Див. підрозділ «Якими повинні бути умови утримання та використання тварин в цирках».

¹⁷ Діяльність пересувних звіринців заборонена ще з 2006 року. Пересувний звіринць - спеціально обладнані некапітальні споруди, тимчасові приміщення, транспорт, мобільні клітки, огорожі, інші пересувні конструкції, що використовуються закладами культури, цирками, пересувними цирками, гастрольними центрами та іншими особами для тримання і транспортування диких тварин з метою їх використання у цирковій, естрадній, розважальній діяльності (публічного і приватного характеру), а також для їх публічної демонстрації, залучення до показів, виставок, що не мають наукового значення; абз.13 ст. 1 в редакції Закону N 2120-VIII (2120-19) від 22.06.2017 «Про захист тварин від жорстокого поводження», <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3447-15/print1452608675620040>

¹⁸ Ч.5 ст. 25 ЗУ Про захист тварин від жорстокого поводження», <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3447-15/print1452608675620040>

¹⁹ У Мукачеві пересувні цирки із тваринами не виступатимуть без спеціального дозволу міськради, новина, Громадське, <https://hromadske.ua/posts/u-mukachevi-peresuvni-tsyryky-iz-tvarynamy-ne-vystupatymut-bez-spetsialnoho-dozvolu-miskrady>

²⁰ ч.ч. 1, 2 ст. 8 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3447-15> ; п.

²¹ 2.3. Правил використання тварин у видовищних заходах, <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1313-10>

²² Пункт 2.4. Правил використання тварин у видовищних заходах, <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1313-10>

²² Положення ст. 8 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження», <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3447-15>

Розміри вольєрів:
 Леви, тигри, леопарди: **30 м.кв.**
 Слони: **150 м.кв.**
 Жирафи: **150 м.кв.**
 Морські котики: **20 м.кв.**
 Мавпи: **10 м. кв.**
 Зебри: **50 м.кв.**

Рисунок підготовлено авторами на основі даних законодавства²³. Фото з відкритих джерел.

Вимоги до утримання тварин встановлюються для того, щоб тваринам, вилученим з природного середовища, не була заподіяна будь-яка фізична чи моральна шкода, будь-які страждання у ході їхнього утримання та використання у видовищних заходах. Тварини – це живі істоти, для комфортного перебування в неволі яких та захисту їхніх природних прав²⁴ повинні бути забезпечені усі максимально можливі умови, наближені до природних.

Так, морських ссавців повинні утримувати у морській воді. Тварини, яким притаманно жити групами, не повинні утримуватись одинично. Тим видам, які долають далекі відстані щодня, повинні бути забезпечені умови для активного пересування. Аналогічно має бути забезпечене відповідне харчування, контакти тварин із собі подібними, доступ до природного освітлення, до басейнів тощо. Не допускається постійне утримання тварин у клітках та приміщеннях без забезпечення доступу до навколишнього природного середовища. Окрім того, особи, що утримують та використовують тварин в цирках, зобов'язані попереджати настання будь-якої загрози для безпеки тварин, а також вчасно забезпечувати надання ветеринарного догляду²⁵.

При утриманні тварин в цирках забороняється:

- спричиняти тваринам біль і страждання, крім випадків, коли життя і здоров'ю людей і тварин загрожує небезпека;
- організація, проведення і пропаганда заходів, які допускають жорстокість стосовно тварин;
- використання обладнання, інвентарю, які травмують тварин;
- нанесення побоїв, травм з метою примушення тварин до виконання будь-яких вимог.

²³Порядок утримання та розведення диких тварин, які перебувають у стані неволі або в напіввільних умовах, <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1384-10>

²⁴Пункт 1.1. Правил використання тварин у видовищних заходах, <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1313-10>

²⁵Пункт 2.5. Правил використання тварин у видовищних заходах, <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1313-10>

Незабезпечення чи порушення будь-яких з вищеперелічених необхідних умов для утримання та використання тварин в цирках призводить до їхніх страждань та є жорстоким поводженням з тваринами²⁶.

Як утримують тварин у цирках

Умови утримання тварин

Вольєри та клітки для утримання тварин у цирках не повинні бути меншими встановлених на законодавчому рівні розмірів (див. Рисунок 2). Окрім того, у вольєрах окремих видів тварин повинні бути басейни (див. Рисунок 3).

Рисунок 3. Мінімальні розміри басейнів для утримання диких тварин.

Рисунок підготовлено авторами на основі даних законодавства²⁷. Фото з відкритих джерел.

Водночас на практиці цирки не мають фізичної змоги забезпечити тварин необхідним простором. Так, їх утримують у малих клітках, де вони переважно лише сплять та харчуються і обмежені у рухах (див. Рисунок 4). Басейни, у яких утримують тварин, не відповідають встановленим нормам (див. Рисунок 5). Тварин не забезпечують належним температурним режимом, через що останні переохолоджуються у холодні пори року²⁸.

²⁶ Абзац одинадцятий статті 1 в редакції Закону N 2120-VIII (2120-19) від 22.06.2017 «Про захист тварин від жорстокого поводження», <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3447-15/print1452608675620040>

²⁷ Порядок утримання та розведення диких тварин, які перебувають у стані неволі або в напіввільних умовах, <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1384-10>

²⁸ У Кривому Розі зоозахисники шоковані умовами утримання тварин у цирку: помер лев, новина, ДероДніпро, <https://dnipro.depo.ua/ukr/dnipro/u-krivomu-rozi-zoozahisniki-shokovani-umovami-utrimannya-tvarin-u-cirku-pomer-lev-20171130685609>

Рисунок 4. Умови утримання диких тварин в цирках.

Фото з відкритих джерел²⁹.

Клітки з хижакami можуть розміщуватись поблизу тварин, які є їхньою потенційною здобиччю, що викликає у останніх стрес. Тварини позбавлені можливості пересуватися, деякі з них перебувають тільки у приміщенні. Через обмеженість простору цирку фізично не здатні забезпечити тваринам належні умови утримання, які мають бути максимально наближені до умов перебування тварин на волі.

²⁹Жорстокість заради розваги: чому українці протестують проти тварин у цирках, новина, 24канал, https://24tv.ua/zhorstokist_zaradi_rozvaqi_chomu_ukrayintsi_protestayut_proti_tvarin_u_tsirkah_n754160

Рисунок 5. Басейн та вольєр для утримання бегемота пересувного цирку.

Фото з відкритих джерел³⁰.

Окрім того, через використання тварин в цирку порушується їхній природний режим. Так, до прикладу, більшість ведмедів у неволі не впадають у зимову сплячку. Як наслідок, тривалість життя тварин скорочується.

Під час транспортування тварин утримують у малих клітках. У цих же клітках пересувні цирку проводять виставку тварин. Тварини більшість часу перебувають у край обмеженому просторі (див. Рисунок 6). Окрім того, під час транспортування тварин не годують та зменшують кількість води, оскільки клітки важко прибирати. Недогодовування тварин та обмеження в просторі є одним з проявів жорстокого поводження з тваринами.

³⁰ У Кривому Розі зоозахисники шоковані умовами утримання тварин у цирку: помер лев, новина, ДероДніпро, <https://dnipro.depo.ua/ukr/dnipro/u-krivomu-rozi-zoozahisniki-shokovani-umovami-utrimannya-tvarin-u-cirku-pomer-lev-20171130685609>

Рисунок 6. Утримання та транспортування тварин пересувними цирками.

Фото з відкритих джерел³¹.

У цирках використовують молодих тварин, яких тренують з раннього віку. Однак не всі вони доживають до старості. Зокрема, окремі випадки утримання тварин в незадовільних умовах призводить до передчасної смерті тварин. Так, 4 жовтня 2017 року під час гастролей цирку «Кобзов» у Рівному помер жираф³². Під час гастролей «Великого будапештського цирку» помер 5-річний жираф, а також лев³³. Тварин, які не можуть брати участь у шоу через старість чи хвороби, утримують у клітках на території цирків або продають у зоопарки, на мисливські станції, у розважальні заклади, ресторани комплекси тощо. Трапляються також випадки забою таких тварин для годівлі тих, що утримуються у цирках³⁴.

Загалом, для утримання тварин в неволі в належних умовах необхідно значні ресурси як для облаштування місця перебування дикої тварини, так і для її харчування. До прикладу, в природних умовах, дорослий самець лева в середньому за день з'їдає 8-9 кілограм м'яса³⁵. Фактично, жоден з цирків, як пересувних та стаціонарних, не мають фізичної та матеріальної можливості забезпечити належні умови утримання тварин. Крім того, у ході тривалого транспортування тварин таке забезпечення є фізично неможливим. Все це призводить до страждання тварин, заподіяння шкоди їхньому здоров'ю, скорочення тривалості їхнього життя та є жорстоким поводженням з тваринами.

Дресування тварин

При використанні тварин у цирках забороняється примушування тварин до виконання неприродних для них дій, що призводять до травмувань, а також використання тварин в умовах надмірних фізіологічних навантажень³⁶.

³¹ У луцькраді не хочуть заборонити пересувні цирки з тваринами, Волинські новини, <https://www.volynnews.com/news/society/u-lutskradi-ne-khochut-zaboroniti-peresuvni-tsyrky-z-tvarynamy/>

³² У Рівному під час гастролей цирку «Кобзов» помер жираф, новина, Дивись.info, <http://divys.info/2017/10/04/u-rivnomu-pid-chas-gastrolej-tsyrku-kobzov-pomer-zhyraf/>

³³ У Кривому Розі зоозахисники шоковані умовами утримання тварин у цирку: помер лев, новина, ДіпоДніпро, <https://dnipro.depo.ua/ukr/dnipro/u-krivomu-rozi-zoozahisniki-shokovani-umovami-utrimannya-tvarin-u-cirku-pomer-lev-20171130685609>

³⁴ Сім причин заборонити тварин в цирку, новина, Новое время, <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/sim-prichin-zaboroniti-tvarin-v-tsirku-1482767.html>

³⁵ Lion Center Initiatives, all about lions, <https://cbs.umn.edu/research/labs/lionresearch/faq>

³⁶ п. 3.10. Порядку утримання та розведення диких тварин, які перебувають у стані неволі або в напіввільних умовах, затвердженого Наказом Мінприроди від 30.09.2010 № 429, <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1384-10>

Водночас, у цирках дресирують тварин для виконання трюків, які їм природно не притаманні та викликають фізичний дискомфорт. До прикладу, це їзда ведмедя на велосипеді, стійка слона на голові чи на задніх лапах, стрибки тигрів, левів, які бояться вогню, через вогняні кільця тощо³⁷.

Рисунок 7. Дресирування слона.

Фото з відкритих джерел³⁸.

При дресируванні тварин використовують різні методи. Деякі з них полягають у заохочуванні тварини частуванням та прояві ласки і турботи з боку тренерів. Такі методи є гуманними та застосовуються переважно до домашніх видів тварин. Що ж стосується диких тварин, особливо хижих, для їх дресирування використовуються електрошокери, побої (зокрема, спеціальними палками з гаками³⁹), зв'язування, недогодовування, залякування, приниження та інші жорстокі методи (див. Рисунок 7)⁴⁰. Через відчуття сильного болю тварина запам'ятовує про необхідність виконання того чи іншого руху – якщо вона виконає цей рух/трюк, болю заподіяно їй не буде. До прикладу, для того, щоб ведмеді стояли на задніх лапах, їх часто прив'язують таким чином, що вони змушені стояти саме в такій позі (див. Рисунок 8). Окремі тренери використовують наркотики для того, щоб тварини були більш керованими, спокійними. Крім того, хірургічним способом хижим тваринам видаляють зуби, кігті, щоб останні не могли заподіяти шкоду тренерам⁴¹.

Рисунок 8. Дресирування ведмедя.

³⁷ Circuses: Three Rings of Abuse, news, PETA, <https://www.peta.org/issues/animals-in-entertainment/animals-used-entertainment-factsheets/circuses-three-rings-abuse/>

³⁸ Periodismohumano, news, <http://periodismohumano.com/sociedad/medio-ambiente/denuncian-torturas-y-electroshocks-a-crias-de-elefante-en-un-circo.html>

³⁹ Ні тваринам у цирку, новина, Польське радіо, <http://www.polradio.pl/5/198/Artykul/265092>

⁴⁰ Вся правда о цирку с животными, Vegan, <http://veganstvo.info/90-vsya-pravda-o-cirke-s-zhivotnymi-25-foto.html>

⁴¹ Circuses: Three Rings of Abuse, news, PETA, <https://www.peta.org/issues/animals-in-entertainment/animals-used-entertainment-factsheets/circuses-three-rings-abuse/>

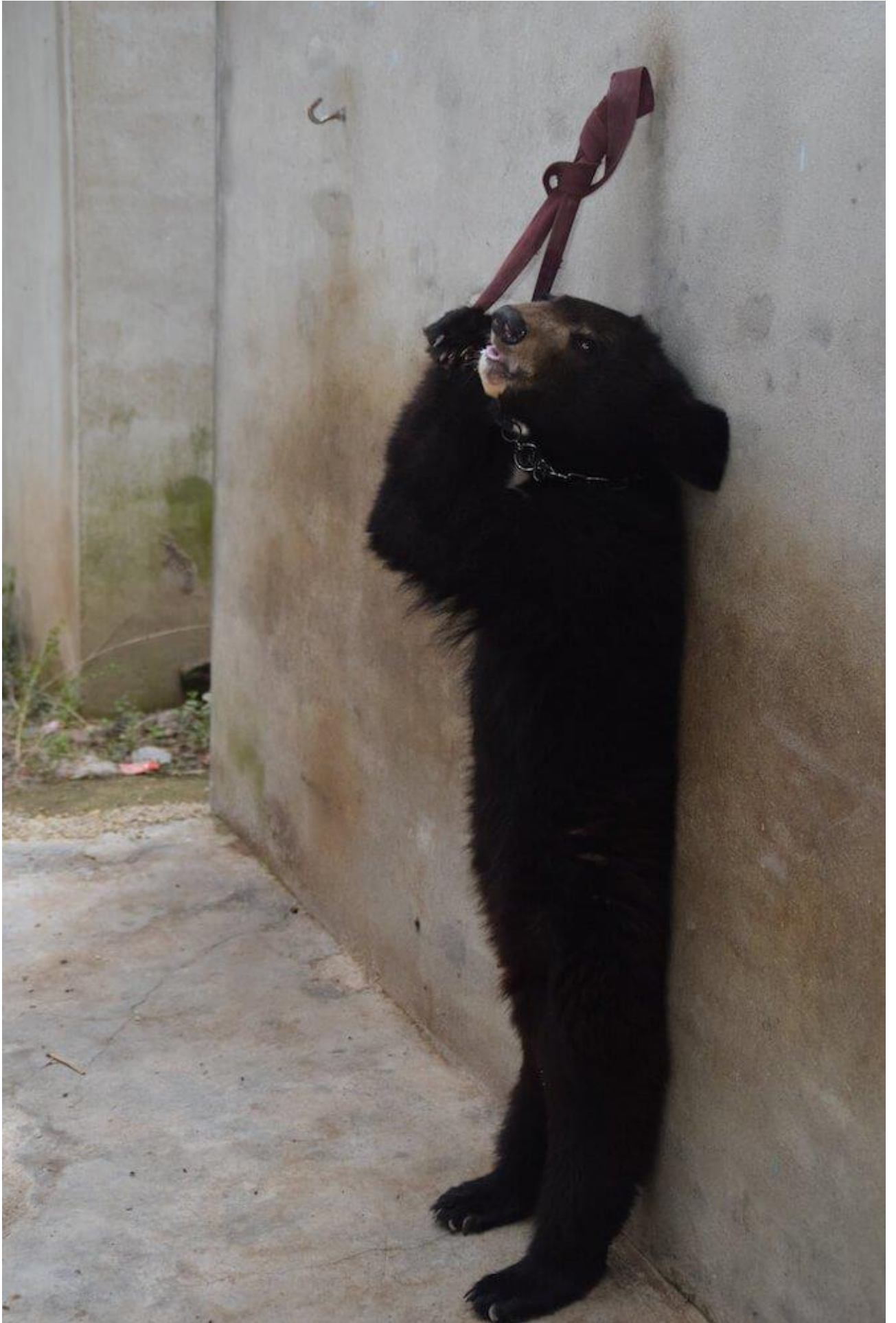

Фото з відкритих джерел⁴².

Під час дресирування тварини, окрім фізичного болю, зазнають психологічних травм. Зокрема, тварина запам'ятовує біль, стрес, який їй було заподіяно під час дресирування. У подальшому тварина виконує трюки, приймає відповідні позиції під страхом, що заподіяння болю повториться. Тварини також змушені виступати в умовах шуму та надмірного освітлення, що викликає у них великий стрес.

Більшість диких хижих тварин неможливо дресувати без заподіяння тваринам болю та страждань. Побої тварин, психологічний тиск та залякування є жорстоким поводженням з тваринами та закулісною частиною вистав.

Небезпека використання тварин в цирках

Окрім того, що утримання тварин у цирках та залучення їх до виступів зазвичай супроводжується заподіянням шкоди тварині, використання диких тварин в цирках несе небезпеку для їхніх тренерів та глядачів. Наприклад, слон, якого змушували брати участь у шоу та виконувати трюки, напав на власника зоопарку під час виступу у Маямі, США⁴³. У світі існує чимало прикладів, коли тигри, леви та інші дикі тварини нападають на дресирувальників⁴⁴. Окремі випадки нападів закінчуються фатально⁴⁵. Такі події є однією з причин заборони використання диких тварин у цирках та інших масових заходах.

Висновки та рекомендації

Обмеження щодо використання диких, домашніх видів тварин на сьогодні встановлені у понад 50 країнах світу, у тому числі членів ЄС. Окрім того, локальні заборони приймають відповідні муніципалітети⁴⁶.

Україна, як країна, яка взяла на себе міжнародні зобов'язання по охороні тварин, а також як демократична держава, у якій діє верховенство права, не може здійснювати свій розвиток без повного впровадження принципів гуманного ставлення до тварин та захисту тварин від жорстокого поводження.

Політика держави у сфері використання диких тварин в неволі повинна виходити з принципів гуманності, захисту тварин від жорстокого поводження, забезпечення добробуту тварин. Вищеописані принципи повинні виступати критеріями для оцінки впровадження того чи іншого рішення у сфері використання диких тварин в цирках.

Виходячи з того, що використання тварин в цирках супроводжується порушенням умов утримання тварин, недогодовуванням, заподіянням шкоди їхньому здоров'ю, що є жорстоким поводженням з тваринами, а також, що таке використання не несе ніякої користі для самих тварин, для збереження їхніх популяцій, природніх умов та ареалів проживання тощо, на національному рівні необхідно прийняти заборону на використання диких тварин в цирках. Отримання прибутку від використання тварин не може виправдовувати жорстокість та негуманність у ставленні до тварин.

Прийняття відповідної заборони на загальнодержавному рівні сприятиме захисту тварин від жорстокого поводження. Також, таке рішення призведе до зменшення обсягу вилучення диких

⁴² PETA's Circus Investigation Is Causing a Stir in China, news, PETA Asia, <https://www.petaasia.com/news/petas-circus-investigation-causing-stir-china/>

⁴³ Circuses: Three Rings of Abuse, news, PETA, <https://www.peta.org/issues/animals-in-entertainment/animals-used-entertainment-factsheets/circuses-three-rings-abuse/>

⁴⁴ У Львові під час циркової вистави лев напав на дресирувальника, новина, ТСН, <https://tsn.ua/ukrayina/u-lvovi-pid-chas-cirkovoyi-vistavi-lev-napav-na-dresiruvainika.html>

⁴⁵ У британському зоопарку тигр заріз співробітницю, новина, Українські новини, <https://ukranews.com/ua/news/195623-u-brytanskomu-zooparku-tygr-zagryz-spivrobotnycyu>

⁴⁶ Circus bans, database, Animal Defenders International, <http://www.stopcircussuffering.com/circus-bans/>

тварин з природніх умов та їхнього переміщення у неволю, що в свою чергу вплине на збереження екосистем.

Окрім того, таке рішення відповідатиме суспільному запиту на вирішення проблеми використання диких тварин у видовищних заходах. Так, у багатьох містах України через тиск громадськості міста приймають локальні заборони про заборону використання диких тварин у пересувних цирках тощо. Крім того, в Україні діє активний зоозахисний рух, який підтримує повну заборону використання диких тварин в цирках⁴⁷. До прикладу, у жовтні 2017 року відбувся Всеукраїнський марш за права тварин та заборону використання останніх в цирках та інших видовищних заходах. Марш відбувся у 17 містах та зібрав тисячі людей⁴⁸. Держава повинна будувати свою політику із врахуванням думки громадськості та в інтересах громадськості, а тому не може ігнорувати суспільну потребу та зацікавленість у припиненні жорстокого поводження з тваринами. А тому рішення про заборону використання диких тварин в цирках повинне бути прийнятим.

При втіленні рішення про заборону використання тварин в цирках виникне питання щодо подальшої долі таких тварин. Тому, при прийнятті повної заборони використання диких тварин в цирках необхідно встановити перехідний період її введення в дію для того, щоб власники чи користувачі диких тварин, які залучаються до циркових вистав, мали змогу забезпечити тваринам належні умови утримання чи перемістити тварин в максимально наближені до природніх умови (зоопарки, реабілітаційні центри) тощо. Крім того, реабілітаційні центри для тварин, еколого-натуралістичні центри, зоопарки, в яких умови утримання тварин більш наближені до природніх, можуть стати альтернативою для ознайомлення із природніми особливостями тварин.

Водночас сама по собі заборона використання диких тварин в цирках не призведе до негайного припинення їхнього використання, зникнення попиту на відвідування відповідних вистав. Саме тому необхідно підвищувати екологічну свідомість населення. Адже відвідування цирків є чи не єдиним шансом для глядачів побачити окремі види тварин з інших континентів світу. При цьому частина відвідувачів не задумується про те, в яких умовах утримують тварин, та що відбувається з дикими тваринами за лаштунками. Українці не усвідомлюють повною мірою необхідність збереження природнього ареалу існування диких тварин та заборони утримання диких тварин у неволі з метою використання останніх у розважальних заходах для отримання прибутку. Через це ставлення до тварин, зокрема диких, часто є негуманним, а у окремих випадках - жорстоким. Підвищення екосвідомості населення можливе через проведення просвітніх заходів, поширення інформації серед широкого кола осіб про важливість збереження природніх умов проживання диких тварин, про важливість перебування останніх в умовах волі тощо. Впровадження такого рішення призведе до скорочення випадків жорстокого поводження з тваринами, зменшення відвідувань вистав з використанням диких тварин, відповідно – до зменшення кількості чи частоти проведення таких вистав.

Таким чином, враховуючи вище проведений аналіз стану використання диких тварин, ми пропонуємо **прийняття заборону використання диких тварин у пересувних та стаціонарних цирках** як спосіб зупинення жорстокого та негуманного поводження з тваринами, що використовуються з метою отримання прибутку, а також втілювати просвітні заходи для підвищення екологічної свідомості населення, яке відвідує шоу із залученням диких тварин.

⁴⁷ Офіційна сторінка UAnimals у Facebook, <https://www.facebook.com/UAnimals.official/>

⁴⁸ Українці вийшли на марш за права тварин, BBC новини, <https://www.bbc.com/ukrainian/news-41628521>